

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ

1. ความหมายของหลักสูตร
2. องค์ประกอบของหลักสูตร
3. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
4. เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
5. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
6. การสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรระดับท้องถิ่น
7. แนวคิดและแนวทางการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในระบบการศึกษา การจัดการศึกษาจะดีหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องของหลักสูตร เพราะหลักสูตรเปรียบเสมือนเป็นหัวใจในการดำเนินงาน การจัดการศึกษาจะเป็นไปในทิศทางใด ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นสำคัญ เพราะหลักสูตรเป็นที่รวมจุดมุ่งหมาย เนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันหมด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน (กิติมา ปรีดีติลล, 2532)

นักการศึกษา นักวิชาการและผู้รู้หลายท่าน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักสูตร แตกต่างกันในรายละเอียดดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2534) หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษา จัดขึ้นทั้ง ในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ไปในทิศทางที่เหมาะสม

ตุมภู พงศ์ศาสตร์ (2533) ให้คำนิยามหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แผนการเรียน การสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศอันอาจนำไปสู่ความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วย จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์ของการเรียนรู้ เนื้อหาของ รายวิชา สื่อการเรียน วิธีสอนและการประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2531) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละ โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

บุญมี เณรยอด (2531) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรเป็น 2 นัย คือ หลักสูตร ในความหมายแคบกับหลักสูตรในความหมายกว้าง

หลักสูตรในความหมายแคบ หมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงการของผู้เรียน ประกอบด้วย ความมุ่งหมายของการให้การศึกษา เนื้อหาวิชา ระยะเวลาเรียน กิจกรรมและ ประสบการณ์ที่จะให้ผู้เรียน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เช่น หนังสือหลักสูตรระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

หลักสูตรในความหมายกว้าง หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้และความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปตาม ความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น หลักสูตรตัดเย็บเสื้อผ้า หลักสูตร การอบรม เป็นต้น

สวัสดี จงกล (2529) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนดซึ่งระบุจุดมุ่งหมายของ การศึกษา เนื้อหาสาระและเกณฑ์การใช้หลักสูตร ซึ่งจัดให้นักเรียนเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ เจตคติ ทักษะและพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ คือ โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

สุนน อมรวิวัฒน์ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แนวประสงค์ทั้งมวลที่มุ่งหมายให้นักเรียนได้รับการศึกษา ทั้งในแง่วิจารณ์ และพัฒนาทุกด้านครอบคลุมถึงการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิชาฝึกอบรมในชั้นเรียนหลักสูตรมีฐานะเป็นมาตรฐานและเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ในการจัดประสบการณ์ให้แก่ นักเรียน ครูจึงสามารถเติมเสริมแต่งให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และท้องถิ่นได้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวว่า หลักสูตรนี้มีผู้ให้ความหมายไว้ หลายความหมายสรุปได้ว่าหลักสูตรหมายถึง

1. รายการที่ทาง โรงเรียนกำหนดสอนและรวมทั้งวัสดุหลักสูตรอื่น ๆ
2. รายวิชาที่จัดสอนให้กับเด็ก
3. รายวิชาที่ทาง โรงเรียนเปิดสอน
4. การวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งทาง โรงเรียนจัดเสนอแนะ

เรแกน และเชฟเพิร์ต (Ragan and Shepherd, 1977 อ้างถึงในสังค
อุทรานันท์, 2532) ให้คำนิยามว่า หลักสูตรนั้นประกอบด้วยประสบการณ์ทุกชนิดของเด็กที่โรงเรียนรับผิดชอบความหมายนี้จะรวมไปถึงรายวิชาที่เปิดสอน เอกสารซึ่งระบุรายละเอียดของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนซึ่งเป็นตัวกลางสำหรับถ่ายทอดหลักสูตร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิสัมพันธ์ (interaction) และประสบการณ์ของแต่ละคน

โบซอง (Beauchamp, 1964) ให้คำนิยามหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) ให้คำนิยามหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือการจัดเตรียมมวลประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะของโรงเรียน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น อาจอยู่ในรูปของเอกสาร โครงการ หรือแผน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

องค์ประกอบของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2534) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ประกอบด้วย

1. หลักการ
2. จุดหมาย
3. โครงสร้างเนื้อหาสาระ
4. แนวดำเนินการ
5. หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร

สุจิต เพียรชอบ (2523) กล่าวถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำหลักสูตรขึ้นมา โดยมีคณะกรรมการร่วมกันสร้าง ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร ได้ดังนี้

1. จุดหมาย
2. โครงสร้าง
3. เนื้อหาวิชา
4. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ
5. การประเมินผลหลักสูตร

สมิทร คุณานุกร (2523) กล่าวถึง หลักสูตรว่าเมื่อพิจารณาในรูปขององค์ประกอบ แล้ว มี 4 องค์ประกอบ คือ

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

โบซอง (Beauchamp, 1964) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของระบบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมี 3 ระบบ คือ

1. ระบบเนื้อหา
2. ระบบการสอน
3. ระบบการประเมินผล

ทาบ (Taba, 1962) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรไม่ว่าจะออกแบบมาอย่างไรจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 4 ส่วนอยู่เสมอ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนเวลาสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

สรุปแล้ว หลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. เนื้อหาสาระ
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรนั้น มีนักศึกษานักวิชาการให้ความหมายไว้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มิมีความสอดคล้องกันดังนี้

บุญมี เณรยอด (2531) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง การปรับปรุงโครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้นให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพ สังคม และเพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สวัสดิ์ อุทรานันท์ (2532) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร 2 ลักษณะ คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือสมบูรณยิ่งขึ้นและการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

สวัสดิ์ จงกล (2529) ได้กล่าวถึง ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นการนำข้อกำหนดของหลักสูตร ไปทำเป็นรายละเอียดในด้านเอกสารและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาระดับต่าง ๆ และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษาในสถานศึกษาดำเนินการ ได้แก่ การจัดทำรายละเอียด เป็นคู่มือหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู กำหนดการสอน ฯลฯ ให้เป็นเอกสารประกอบหลักสูตร

สมิตรี คุณานุกร (2523) กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรว่ามีขอบเขตรวมถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่และการปรับปรุงหลักสูตรที่สร้างขึ้นมา ให้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกาลและสังคม นักการศึกษาของไทยมักนิยมใช้คำว่า การพัฒนาหลักสูตร การสร้างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร และการยกวางหลักสูตร

สุจิต เพียรชอบ (2523) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ กระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดหลักสูตรขึ้นมา หรือเมื่อมีหลักสูตรอยู่แล้วก็มีการพัฒนาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น การพัฒนาหลักสูตรนั้นจะเริ่มจากการที่มีการตั้งคณะกรรมการหรือคณะบุคคลขึ้นคณะหนึ่ง ทำหน้าที่กำหนดหลักการ เหตุผลว่าสถาบันนั้น ๆ จะผลิตบุคลากรที่มีคุณลักษณะ เช่นใดขึ้นรับใช้ประเทศชาติบ้าง คณะกรรมการนี้จะร่วมกันกำหนดจุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหาวิชา กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนการประเมินผลหลักสูตร

อุทัย ธรรมเดโช (2531) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การปรับและการขยายหลักสูตรระดับชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรกลางให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โรงเรียน และชั้นเรียน

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจะรวมไปถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรใหม่ หรือการปรับหลักสูตรที่มีอยู่ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและ ผู้เรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาหลักสูตร ในส่วนของการปรับหลักสูตรระดับชาติให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งกรมวิชาการได้กำหนดให้ท้องถิ่นหรือโรงเรียนดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ คือ การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับกิจกรรม การเรียนการสอน และการปรับสื่อการเรียนการสอน

เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่มีความสำคัญยังมีผลสำคัญต่อการศึกษาของประเทศ และยังมีผล ไปยังการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอีกด้วย การพัฒนาหลักสูตรที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศได้ก็คือ การพัฒนาและปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ที่สำคัญคือ ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอาชีพ ของแต่ละท้องถิ่น การให้การศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น จะช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จะช่วยแก้ปัญหาสำคัญ ๆ ของประเทศได้ (บุญมี เถรยอด, 2531) นอกจากนี้ ยังมีนักการศึกษาหลายท่านให้ทัศนะเกี่ยวกับเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ไว้ดังนี้

สวัสดิ์ อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรได้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทางปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางมาก ก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

สมิทร คุณานุกร (2523) ให้ทัศนะว่า หลักสูตรระดับชาติมีลักษณะกว้างและครอบคลุมหลักสูตรในระดับนี้จะกำหนดความมุ่งหมาย และ เนื้อหาสาระที่เป็นความรู้ซึ่งต้องถ่ายทอดให้ผู้เรียนอย่างกว้าง ๆ ความมุ่งหมายจะออกมาในลักษณะของค่านิยมทางการศึกษามากกว่าที่จะออกมาเป็นแนวปฏิบัติในการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ส่วนเนื้อหาสาระจะกำหนดไว้เป็นประเด็นใหญ่ ๆ ความครอบคลุมแบบกว้าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วหาใช่เป็นความบกพร่องของหลักสูตรระดับชาติแต่ประการใด หากแต่เป็นความจำเป็นที่ต้องการกำหนดในลักษณะเช่นนั้น เพราะผู้พัฒนาหลักสูตรระดับชาติไม่อาจประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระของความรู้ และสภาพของชุมชนหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งมาไว้ในหลักสูตรไว้ได้หมด ทั้งนี้อาจเพราะไม่มีข้อมูลเหล่านั้น หรือถ้ามีก็ไม่สามารนำมาบรรจุไว้ทั้งหมดได้ ดังนั้น หลักสูตรระดับชาติจึงมีไว้ให้ผู้ใช้ในระดับต่าง ๆ ที่รองลงไปนำไปขยายและปรับให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โรงเรียน และชั้นเรียนต่อไป

อุทัย ธรรมเตโช (2531) กล่าวถึง ความจำเป็นที่ต้องมีการปรับและขยายหลักสูตรระดับชาติไว้ว่า หลักสูตรระดับชาติได้เขียนความมุ่งหมายไว้กว้าง ๆ ไม่ได้ขยายเนื้อความให้กว้างขึ้น จึงทำให้ผู้ใช้ไม่สามารถจะสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ประกอบกับหลักสูตรระดับชาติวางหลักกลาง ๆ ไว้ บางท้องถิ่นอาจไม่ต้องสอนตามก็ได้ อาจจะสอนอย่างหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จึงมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะแต่ละท้องถิ่นมีสภาพที่แตกต่างกัน เช่น ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม เศรษฐกิจ ค่านิยม วัฒนธรรม สภาพปัญหา และความเป็นอยู่ อันมีผลต่อความต้องการและเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ การนำหลักสูตรส่วนกลาง ไปใช้ในระดับท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กาญจนา คุณารักษ์ (2535) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
4. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
5. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
6. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง
7. ดำเนินการใช้หลักสูตร
8. ประเมินผลการใช้หลักสูตร

บุญมี เณรยอต (2531) ได้เสนอกระบวนการและวิธีการพัฒนาหลักสูตรในระดับ
ท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงาน
2. จัดตั้งคณะอนุกรรมการในแต่ละกลุ่มวิชา
3. ศึกษาและวิจัยข้อมูล ได้แก่
  - 3.1 ลักษณะหลักสูตรระดับชาติ
  - 3.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของชุมชนในเขต
  - 3.3 ข้อบกพร่องของแผนการสอนที่ผ่านมา
  - 3.4 ปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนแต่ละเขตการศึกษา
4. การกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น ในการปฏิบัติงานร่วมกัน
5. การดำเนินขบวนการกลุ่ม โดยมีวิธีดังนี้
  - 5.1 สร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มก่อนลงมือปฏิบัติงาน
  - 5.2 เตรียมวาระการประชุม
  - 5.3 ส่งเสริมความคิดและการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน
  - 5.4 จัดหาอุปกรณ์

สัจจิต อุทรานันท์ (2532) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นอย่าง
มีระบบ และเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และ/หรือจัดสร้างรายวิชา

ขึ้นมาใหม่

6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ปรับปรุงแก้ไข

จากกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามแนวคิดของนักการศึกษา
ต่าง ๆ พอสรุปขั้นตอนสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดจุดมุ่งหมาย
4. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระ
5. ดำเนินการใช้หลักสูตร
6. ประเมินผลการใช้หลักสูตร

การสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรระดับท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และมีความละเอียดจึงต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและใช้
บุคคลหลายฝ่ายมาร่วมในการปรับหลักสูตร ซึ่งผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริมการ
ปรับหลักสูตรในระดับโรงเรียน คือ ผู้บริหารการศึกษา

สังต์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในการสนับสนุน
การพัฒนาหลักสูตร มีดังต่อไปนี้

1. ทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านสถานที่ การเงิน ตลอดจน
วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานพัฒนาหลักสูตร
2. ประสานงานในการพัฒนาหลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ให้กำลังใจ
ในการทำงาน รวมทั้งการดำเนินการเสนอขออนุมัติในการใช้หลักสูตรด้วย

พจนอม แก้วกำเนิด (2533) กล่าวถึง การบริหารหลักสูตร เพื่อที่จะให้หลักสูตร ฉบับปรับปรุง บรรลุผลตามความมุ่งหวัง ผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องช่วยกันดำเนินการขั้นตอน การดำเนินงานที่สำคัญ คือ

1. การกำหนดปรัชญาและอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ นโยบายของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นแนวเดียวกันจนสามารถ สร้างเอกลักษณ์ของ โรงเรียน และนักเรียนของโรงเรียนได้

2. การศึกษา สืบรวจ ปัญหาความต้องการ และสภาพของท้องถิ่น

3. การศึกษา สืบรวจ ปัญหาความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง

4. การศึกษา สืบรวจ ความถนัดความสามารถเฉพาะของนักเรียน

5. การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน ตามความต้องการและความถนัดความสามารถ

6. การจัดเลือกสรร ผลิตา จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรหรือรายวิชาที่

สอดคล้องกับสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น และส่งเสริมความสามารถ ความถนัด เฉพาะทางของนักเรียนสู่ความเป็นเลิศ

7. การจัดบริการแนะแนวทางการศึกษา ให้นักเรียนรู้จักตนเอง รู้จักสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสภาพแวดล้อม สามารถกำหนดทางเลือกและตัดสินใจในการดำเนินการในด้านการศึกษา การเลือก เรียนรายวิชาต่าง ๆ การอาชีพและแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคม

8. การจัดครูอาจารย์ และการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนของครูอาจารย์ ให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักทำ รู้จักพัฒนา และมีค่านิยมที่ดีงาม

9. การใช้ทรัพยากรภายนอก หรือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์คือวิทยากร แผนพัฒนาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนช่วยในการเรียนการสอน

10. การจัดแผนการสอน เนื้อหาสาระ รายละเอียด เทคนิคการสอน อุปกรณ์ สื่อ หนังสือ เอกสาร โดยเฉพาะให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

11. การเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้
12. การทำความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์ ให้ผู้ปกครอง บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง
13. การจัดกิจกรรมเสริม เป็นต้นว่า การประกวดแข่งขัน การยกย่อง เชิดชูเกียรติผลงานดีเด่น การจัดนิทรรศการ การสาธิต การจัดกิจกรรม และปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาที่สมบูรณ์ ครบวงจร เช่น การจัดตั้งร้านค้าของโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการผลิต การขยายผลผลิต ของนักเรียน ฯลฯ
14. การติดตาม ช่วยเหลือ นิเทศ แก้ปัญหา พัฒนางาน และให้ขวัญกำลังใจในการดำเนินงานตามหลักสูตร
15. การวัดผล ประเมินผลเพื่อการพัฒนา
16. การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนางานตามหลักสูตร

อุทัย ธรรมเดโช (2531) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพไว้ดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรอย่างถ่องแท้
2. มีความสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาหลักสูตร
3. ตรวจสอบและนิเทศการศึกษาให้เป็นไปตามหลักสูตร
4. ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

ในการเป็นผู้นำในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ นอกจากนี้ จะต้องเป็นผู้พิจารณาว่าโรงเรียนมีเอกสารหลักสูตรประมวลการสอน หรือโครงการสอนหรือไม่ถ้ามีเอกสารหลักสูตร แต่ครูไม่ใช้จะต้องแนะนำให้ใช้ ถ้าไม่เข้าใจในการใช้ก็ควรให้การนิเทศหรือจัดให้มีการอบรมครู และการที่จะให้ครูเข้าใจในหลักสูตรได้ดั่งนั้น ควรแนะนำให้ครูได้ศึกษาดัวหลักสูตร ผู้บริหารควรนำการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์ของเนื้อหาวิชาว่าต้องการสอนให้รู้ให้เป็นอะไรบ้าง ตลอดจนวิเคราะห์ส่วนอื่น ๆ ในโครงสร้างหลักสูตร และนิเทศแนะนำให้ครูได้เข้าใจหลักสูตรแม่บทระดับชาติ เพื่อให้ครูสามารถปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับการสอนในชั้นเรียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตร ซึ่งควรดำเนินการด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การเตรียมบุคลากร
2. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
3. งบประมาณ
4. อาคารสถานที่
5. เอกสารและวัสดุหลักสูตร
6. การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
7. การนิเทศติดตามผล

1. การเตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญมาก ก่อนที่จะนำหลักสูตรใดไปใช้ ควรจะได้มีการให้ความรู้ หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรนี้จะต้องมีความสำคัญและเป็นภาระหนักมาก ถ้าหากหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมาใหม่นั้น เป็นหลักสูตรซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรเดิม โดยสิ้นเชิง

การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่อาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น อาจใช้วิธีการประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสารและสื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ ส่วนการเตรียมบุคลากรในหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมครู โดยการส่งครูเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งจัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ และบางครั้ง โรงเรียนอาจจะจัดให้มีการประชุมหรือฝึกอบรมภายในกลุ่มโรงเรียน หรือโรงเรียนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรและสามารถดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง (สังต์ อุทรานันท์, 2532)

นอกจากนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวถึงการเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรว่าควรจัดอบรมในรูปการประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ครูได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาของหลักสูตร และจะนำไปปรับใช้ในห้องเรียนได้อย่างไร เพราะครูคือนักพัฒนาหลักสูตรในระดับห้องเรียน

2. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2535) กล่าวถึง บทบาทของสถานศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน เพื่อให้สามารถมองเห็นแนวทางในการปรับระบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาของตนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น ประการหนึ่งว่า โรงเรียนควรมีการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่น แผนพัฒนาท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษา สภาพโรงเรียน สภาพนักเรียน และผู้ปกครอง ตลอดจนนโยบายของหน่วยเหนือ เพื่อเก็บรวบรวมวิเคราะห์ จนเป็นข้อเสนอแนะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรท้องถิ่น สามารถสอดคล้องกับเนื้อหาสาระเพิ่มเติมในรายวิชาต่าง ๆ หรือจัดทำเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนได้

สังต์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวถึง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว กระทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นกระบวนการสำหรับการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบแน่ชัดลงไปว่า ปัญหาและความต้องการอันไหนเป็นปัญหาและความต้องการอันแท้จริง ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเก็บข้อมูลในขอบเขตที่กว้างขวาง
2. การศึกษาปัญหาเฉพาะ (Study of Specific Problems) มักจะใช้การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ โดยมากจะเลือกศึกษาเฉพาะปัญหาที่เห็นว่ามี ความสำคัญและยังไม่เคยปรากฏมาก่อน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของปัญหาเหล่านั้น เพื่อนำมาเป็นรากฐานของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป มักกระทำในขอบเขตจำกัดและทำได้ง่าย จึงเหมาะที่จะนำมาใช้กับหลักสูตรที่ใช้ในบริเวณที่ค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น หลักสูตรที่ใช้ในท้องถิ่นหรือในโรงเรียน

แหล่งข้อมูลที่สำคัญ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชน ซึ่งอาจรวบรวมจากบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น เช่น นักการศึกษา ประชาชน ผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชน ตลอดจนศิษย์เก่า
2. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน อาจศึกษาได้จากตัวผู้เรียน บางกรณีศึกษาได้จากครูในฐานะที่สอนนักเรียนกลุ่มนั้น ๆ เป็นเวลานานพอสมควร

วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาโดยตรง อาจทำได้ดังนี้
  - 1.1 สอบถาม โดยใช้แบบสอบถาม
  - 1.2 สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง
  - 1.3 สังเกตกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ
  - 1.4 ระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้อง
2. การศึกษาโดยอ้อม อาจทำได้ดังนี้
  - 2.1 ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร
  - 2.2 รับฟังความคิดเห็นจากแหล่งต่าง ๆ
  - 2.3 วิเคราะห์ตัวชี้นำ (Indicators) ที่สำคัญ

ข้อควรคำนึงในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร มีข้อควรคำนึงดังนี้ คือ

1. ไม่ควรเก็บข้อมูลมากเกินไปจนจำเป็น ในกรณีที่ไม่ได้มีการพิจารณาว่าสิ่งใดมีความสำคัญหรือจำเป็นจะต้องศึกษา หรือผู้เก็บข้อมูลไม่ได้ตระหนักถึงธรรมชาติของข้อมูลว่าควรถามอะไรกับผู้ใดนั้นอาจทำให้สิ่งที่ถามมีมากเกินไป ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ นั่นคือ สภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่ได้มาจะไม่มีความเด่นชัดยิ่งไปกว่านั้นในการสอบถามข้อมูลต่าง ๆ มากมายจากบุคคลคนเดียวกัน ทำให้ผู้ตอบคำถามเกิดความเบื่อหน่าย และตอบด้วยความไม่ตั้งใจ

2. ถ้อยคำที่ใช้ในการสอบถามควรมีความชัดเจนและสื่อความหมายได้ถูกต้อง ผู้ตอบมีความเข้าใจในคำถาม คำถามไม่สลับซับซ้อนหรือยากเกินไป

3. ต้องระมัดระวังคำถามซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเจตคติของผู้ตอบคำถามให้มาก เพราะคำตอบที่ผู้ตอบได้ตอบโดยมีเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่ง จะทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงได้

4. ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรจะมีความเกี่ยวข้องกับอนาคตเสมอ ดังนั้น การเลือกผู้ตอบคำถามจึงควรเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจหรือมองสภาพการณ์ในอนาคตได้

การจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ เมื่อได้วิเคราะห์ ข้อมูลจากการศึกษารวบรวมมาแล้ว ก็จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของปัญหาหรือความต้องการ เรียงจากมากไปน้อยเพื่อพิจารณาว่าสิ่งใดที่มีความสำคัญ หรือมีความจำเป็นต้องรีบแก้ไข โดยด่วน วิธีการจัดทำได้ดังนี้ คือ

1. โดยการให้ผู้ตอบเรียงลำดับตามความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ
2. โดยการวิเคราะห์จากความถี่ หรือการประเมินผลจากการตีความในรูปแบบต่าง ๆ
3. ทำการวิจัยโดยอาศัย เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลและพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ
4. ทำการประชุมพิจารณาตัดสิน ซึ่งอาจใช้คณะผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจในชุมชนแห่งนั้นและมีนักพัฒนาหลักสูตรร่วมด้วย

3. งบประมาณ

การจัดงบประมาณเพื่อการเรียนการสอนนั้น กรมสามัญศึกษาเสนอแนะว่า ทางโรงเรียนควรจะได้คำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. ลักษณะของค่าใช้จ่าย อาจแยกได้ดังนี้
  - 1.1 ค่าใช้จ่ายตามลักษณะของหน่วยงานทางวิชาการ เช่น ฝ้ายปฏิบัติการสอนฝ้ายสนับสนุน ฝ้ายบริหาร ฝ้ายกิจกรรม เป็นต้น
  - 1.2 ค่าใช้จ่ายตามลักษณะหน้าที่ เช่น ภาควิชาต่าง ๆ งานแนะแนว งานกิจกรรม เป็นต้น
  - 1.3 ค่าใช้จ่ายตามลักษณะของรายการ เช่น โครงการเรียนการสอน รายวิชาโครงการจัดกิจกรรมรายวิชา เป็นต้น
2. รูปแบบของวิธีการจัดงบประมาณ โดยปกติก็ใช้กันอยู่ 2 รูปแบบ
  - 2.1 คำนึงถึงฐานจากปีที่ผ่านมาว่าสมดุลหรือขาดดุล หรือเกินดุลมากน้อยเพียงใด
  - 2.2 ไม่คำนึงถึงฐานจากปีก่อน สามารถจะใช้กับโครงการใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยจัดสรรงบประมาณมาก่อน
3. ขั้นตอนในการจัดสรรงบประมาณ มีขั้นตอนตามวงจรดังต่อไปนี้
  - 3.1 ชั้นจัดเตรียมการและนำเสนอ เช่น ให้หน่วยงานหรือภาควิชา หรือเจ้าของโครงการเสนอแผนการใช้งบประมาณประจำปีการศึกษาต่อคณะกรรมการบริหารโรงเรียน
  - 3.2 ชั้นรับรองและอนุมัติงบประมาณ เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารโรงเรียนที่จะพิจารณารับรองและอนุมัติการใช้งบประมาณนั้น ๆ
  - 3.3 ชั้นปฏิบัติ เมื่อคณะกรรมการบริหารโรงเรียนได้ให้การรับรองและอนุมัติการใช้งบประมาณนั้น ๆ แล้วก็เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบจัดดำเนินการบริหารการใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับขั้นตอนในโครงการนั้น ๆ
  - 3.4 ชั้นประเมินผล เป็นการประเมินการใช้งบประมาณทุกขั้นตอนเมื่อจบโครงการหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนพึงจัดทำไว้เป็นหลักฐานเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณในโอกาสต่อไป

4. อาคารสถานที่

การเตรียมอาคารสถานที่ที่ใช้ในการสอนเป็นสิ่งสำคัญ ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการบริหารการใช้อาคารสถานที่ เพื่อให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร กติมา ปริัติดิลก (2532) กล่าวถึง การบริหารอาคารสถานที่ว่า หมายถึง การรู้จักจัดหา รู้จักใช้อาคารให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการควบคุมดูแลรักษา การให้บริการแก่ชุมชน และการรู้จักส่งเสริมทะนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีอยู่ให้คงสภาพดี และสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ อาคารสถานที่ของโรงเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าเรามุ่งให้การเรียนการสอนบรรลุผลอย่างสมบูรณ์แล้ว จำเป็นต้องจัดอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดีถูกหลักวิชาเอื้อต่อกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด และประหยัดที่สุดด้วย

การบริหารอาคารสถานที่ สามารถแบ่งขอบข่ายงานได้ 5 ประการ ดังนี้

1. การจัดสร้างอาคารสถานที่
2. การใช้อาคารสถานที่
3. การบำรุงรักษาอาคารสถานที่
4. การควบคุมดูแลอาคารสถานที่
5. การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่

ในการบริหารอาคารสถานที่ที่จะประสบผลสำเร็จได้ควรมีการดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหา เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอาคารสถานที่ มาวิเคราะห์ โดยให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม เพื่อสรุปเป็นความต้องการของโรงเรียนที่จะแก้ปัญหาหรือพัฒนาด้านอาคารสถานที่

2. มีการวางแผนงานอาคารสถานที่ โดยผู้บริหารต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 ให้บุคลากรในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนผู้ซึ่งมีส่วนในการใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการวางแผนด้านอาคารสถานที่

2.2 ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่จะต้องมุ่งให้อาคารสถานที่นั้น ๆ สามารถใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ ทาง

2.3 ให้เป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเกิดพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุด

3. การดำเนินการตามแผนงานอาคารสถานที่ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องกำกับติดตามและควบคุมดูแลให้การดำเนินงานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้

4. การประเมินผลการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่

5. การจัดหาเอกสารและวัสดุหลักสูตร

เอกสารและวัสดุหลักสูตรนั้น จัดทำขึ้นเพื่อให้ความสะดวกและช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง เอกสารและวัสดุหลักสูตรมีความสำคัญและส่งผลต่อประสิทธิภาพการใช้หลักสูตรโดยตรง ซึ่งก่อนดำเนินการปรับหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ในโรงเรียนนั้น ผู้บริหารและครูจำเป็นจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และข้อกำหนดต่าง ๆ ในหลักสูตร ซึ่งธำรง บัวศรี (2532) กล่าวถึง ความสำคัญของวัสดุหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรที่จัดทำขึ้นถึงแม้ว่าจะละเอียดละออ ชัดเจนเพียงใด ก็ไม่ได้ประกันว่าผู้ที่นำไปใช้จะเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร จึงจำเป็นที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องจัดให้มีสิ่งที่จะช่วยผู้ใช้หลักสูตรให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งดังกล่าวเรียกว่าวัสดุหลักสูตร

ดังนั้น การจัดหาเอกสารและวัสดุหลักสูตรจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ดำเนินการจัดซื้อ จัดทำ หรือจัดทำไว้อย่างเพียงพอและเหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกต่อบุคลากรในโรงเรียน

6. การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการ ดังที่ กิติมา ปรีดีติติก (2532) กล่าวไว้ว่า โรงเรียนจะต้องอาศัยทรัพยากรจากชุมชนมาช่วยในการพัฒนาโรงเรียน

ไม่ว่าจะเป็นด้านอาคารสถานที่ หรือการเรียนการสอน จะเห็นได้จากแนวการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้ใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบ อาชีพอิสระของชุมชนมาช่วยในการเรียนการสอนกลุ่มวิชาชีพ ถ้าทั้งทางโรงเรียนและชุมชน ขาดความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้ว ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน คง สำเร็จได้ยาก สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2535) กล่าวถึง บทบาทของโรงเรียนในการประสาน สัมพันธ์กับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น หน่วยงานราชการต่าง ๆ คณะกรรมการศึกษาของ โรงเรียนสมาคมผู้ปกครองและครู สถานประกอบการ และสถาน ประกอบอาชีพอิสระ สมาคมหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรม การเรียนของนักเรียน และการสอนของครู ในการดำเนินงานดังกล่าวนี้ต้องจัดให้เป็นระบบ เช่น มีทำเนียบรายชื่อหน่วยงานหรือองค์กร มีแนวปฏิบัติในการประสานงาน มีคณะกรรมการ รับผิดชอบโดยเฉพาะ เป็นต้น

7. การนิเทศติดตามผล

คาร์เตอร์ วิกู๊ด (Carter V. Good, 1959) ได้กล่าวถึงความหมายของ การนิเทศการศึกษาไว้ว่า คือ ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษาในการแนะนำ ครู หรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาให้รู้จักวิธีการปรับปรุงงานสอนให้เกิดความเจริญ อกงามทางวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงวัสดุ และเนื้อหา การสอน ปรับปรุงวิธีสอน และช่วยปรับปรุงการประเมินผล การสอน

การนิเทศการศึกษานั้น อาจเป็นการนิเทศโดยศึกษานิเทศก์ หรือการนิเทศ โดยบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งเรียกว่า การนิเทศภายใน ผู้นิเทศอาจได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วย ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนคัดเลือกหรือแต่งตั้งขึ้น กิติมา ปรีดีติติก (2532) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ใน ฐานะผู้นำและเป็นผู้บริหารของหน่วยงาน ว่าต้องแสดงบทบาท ดังนี้

1. สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการนิเทศภายในอย่างจริงจัง และจริงจัง
2. ทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่ดีของครูทุกโอกาส ให้คำแนะนำชี้แหล่งวิทยาการให้แก่ครู
3. บริการและอำนวยความสะดวก แก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในทุก ๆ ด้าน
4. ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
5. สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2535) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงการสอนในด้านต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์การสอน เนื้อหาการสอน วิธีการสอน การใช้วัสดุอุปกรณ์การสอน วิธีการใช้กิจกรรม และวิธีการประเมินผลการเรียนการสอน

กรมสามัญศึกษา (2530) ระบุความมุ่งหมายของการนิเทศไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อรักษาและส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน
2. เพื่อแก้ปัญหาให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหาร ผู้สอน และบุคลากรของโรงเรียน ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร
3. เพื่อปรับให้หลักสูตรและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. เพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อันจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
5. เพื่อให้คำปรึกษา และประสานงานทางวิชาการแก่กรมเจ้าสังกัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. เพื่อประสานงานและให้ความร่วมมือกับสำนักงานศึกษาธิการเขต สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ดำเนินโครงการ และงานพัฒนาต่าง ๆ ที่มอบไปยังเขตการศึกษา และจังหวัด

การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน แฮร์ริส (Harris, 1985) ได้เสนอ
กิจกรรมไว้ 23 ชนิด ผู้นิเทศสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมกับงานที่จะนิเทศ ดังนี้

1. การบรรยาย (Lecturing)
2. การบรรยายที่มีสื่อประกอบ (Visualized Lecturing)
3. การเสนอข้อมูลเป็นกลุ่ม (Panel Presenting)
4. การดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Viewing Film or Television)
5. การฟังเทป วิทยุ และงานเสียง (Listening to Tape, Radio
or Recordings)
6. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ (Exhibiting
Materials and Equipment)
7. การสังเกตภายในห้องเรียน (Observing in Classrooms)
8. การสาธิต (Demonstrating)
9. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviewing)
10. การสัมภาษณ์เฉพาะบางเรื่อง (Focused Interviewing)
11. การสัมภาษณ์ทางอ้อม (Non-directive Interviewing)
12. การอภิปราย (Discussing)
13. การอ่าน (Reading)
14. การวิเคราะห์ข้อมูลและการคิดคำนวณ (Analyzing and Calculating)
15. การระดมสมอง (Brainstorming)
16. การบันทึกวิดีโอเทปและถ่ายภาพ (Videotaping and
Photographing)
17. การจัดทำเครื่องมือและข้อทดสอบ (Instrumenting and Testing)
18. การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session)
19. การพาไปทัศนศึกษา (Field Trip)
20. การเยี่ยมเยียน (Intervisiting)
21. บทบาทสมมติ (Role Playing)

22. การเขียน (Writing)

23. การปฏิบัติตามคำแนะนำ (Guided Practice)

ดังนั้น ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นจุดเน้นสำคัญของหลักสูตร และอาจส่งผลต่อการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรจัดให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจเลือกใช้กิจกรรมการนิเทศการศึกษา ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

แนวคิดและแนวทางการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมให้โรงเรียนได้มีบทบาทในการจัดการศึกษาในระดับหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลให้การศึกษาของชาติสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างสมบูรณ์ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ไว้ดังนี้

บุญมี เณรยอด (2531) ได้กล่าวว่า การขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติในการสร้างประมวลการสอนมีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้หลักสูตรมีความกระจำจขึ้น และที่สำคัญที่สุดคือ ช่วยให้หลักสูตรระดับชาติมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ในวงการหลักสูตรของประเทศไทย ปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรไม่ได้อยู่ที่ตัวหลักสูตรระดับชาติมากเท่ากับอยู่ที่ประมวลการสอน ความล้มเหลวที่จะขยายและปรับหลักสูตรในการสร้างประมวลการสอนนี้เอง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา หลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น หรือครูไม่ยึดหลักสูตร และประมวลการสอนเป็นแนว

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ว่า คือ การนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพ ความเป็นอยู่ของชุมชน สาระการเรียนจะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น

สัจจ อูทรานันท์ (2532) กล่าวว่า iva การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ยกว้างขึ้นมาเพื่อใช้กับประชากร โดยส่วนรวมในพื้นที่กว้างขวางนั้นมักจะ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในท้องถิ่นและสามารถสนองความต้องการของผู้เรียนควรวจให้มีการปรับหลักสูตรกลาง ให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กำหนดจุดเน้นประการที่ 2 ไว้ดังนี้ ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร คือ หลักสูตรคำนึงถึงความต้องการที่หลากหลายของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกันในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการและเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากความแตกต่าง รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน

หลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวนี้ ท้องถิ่นสามารถดำเนินการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่ หรือปรับหลักสูตรแม่บท ในส่วนของการปรับหลักสูตรนั้น โรงเรียนดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา
3. ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ, 2535) ได้เสนอแนวทางการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นไว้ดังนี้

ท้องถิ่นจะปรับหลักสูตรได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ โดยการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น วิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่นศึกษาถึงสิ่งที่มีผลกระทบต่อการศึกษา รวมทั้งประเมินศักยภาพของโรงเรียนเพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายของพัฒนา

การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในลักษณะต่าง ๆ มีแนวปฏิบัติในการดำเนินการดังนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นวิธีหนึ่ง เป็นการทำให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพ และความเป็นไปได้ของท้องถิ่น ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้จะไม่ตัด หรือเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์คำอธิบาย/ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียน ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

ขั้นตอนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

- 1) ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข
- 2) ศึกษาหลักสูตรแม่บท แล้วกำหนดโครงสร้างเนื้อหาที่จะสอน
- 3) จัดทำแผนการสอน โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

หลังจากท้องถิ่นได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วท้องถิ่นต้องดำเนินการขออนุมัติจากหัวหน้าสถานศึกษาก่อน เมื่อได้รับการอนุมัติจึงนำไปใช้จัดการเรียนการสอนได้ ทั้งนี้การขออนุมัติให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา

การปรับรายละเอียดเนื้อหา ได้แก่ การเพิ่ม ลด ปรับ รายละเอียดเนื้อหา หัวข้อจากคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ หรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด

ขั้นตอนการปรับรายละเอียดของเนื้อหาหลักสูตร

1. ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะลด/เพิ่มหรือปรับ จากประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์

3. นำเอารายละเอียดที่ได้จากข้อ 2 ไปปรับเข้าในโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาแต่ละกลุ่มประสบการณ์/รายวิชา สำหรับจัดทำแผนการสอนต่อไป

4. พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เพิ่ม/ลด หรือปรับนั้น

หลังจากทงถึ้นได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาแล้ว ทงถึ้นต้องดำเนินการขออนุมัติจากหัวหน้าสถานศึกษา ก่อน เมื่อได้รับอนุมัติจึงนำไปใช้จัดการเรียนการสอนได้ ทั้งนี้การขออนุมัติให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนที่ทงถึ้นสามารถจะพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับทงถึ้นนั้น ทงถึ้นสามารถจะจัดทำได้หลายลักษณะ เช่น

1. หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนรายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็นชุดก็ได้

2. แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อการเรียนสำหรับผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียน

3. หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 หนังสืออ่านนอกเวลา หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่ากิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

3.2 หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตร ซึ่งมีความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3.3 หนังสืออุเทศ หมายถึง หนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

3.4 หนังสือส่งเสริมการอ่าน หมายถึง หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระ ประโยชน์มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

4. คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

5. คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ขั้นตอนในการปรับสื่อการเรียนการสอน

1. การปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว ท้องถิ่นควรจะได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 วิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะการปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.2 สืบรวจสื่อ เอกสารหรือหนังสือ สืบรวจรวบรวมสื่อ เอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

1.3 วิเคราะห์สื่อ เอกสาร หรือหนังสือ วิเคราะห์สื่อ เอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามข้อ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1.3.1 การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร

- มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา
- ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ

- ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม
- ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

1.3.2 ความเหมาะสมของเนื้อหา

- ถูกต้องตามหลักวิชา
- ไม่ล้าสมัย
- เหมาะสมกับเวลาเรียน
- ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

1.3.3 ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา

- เรียงลำดับเนื้อหาดี ไม่สับสน
- อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
- ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจได้ดี
- ใช้ภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความเข้าใจอย่างเหมาะสม

1.3.4 การใช้ภาษา

- ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
- กระชับรัดกุม ไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน
- ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น

1.3.5 กิจกรรมเสนอแนะ

- มีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

หลังจากที่ท้องถิ่น ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับสื่อการเรียนการสอน แล้ว ท้องถิ่นต้องดำเนินการขออนุมัติจากหัวหน้าสถานศึกษาก่อน เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว จึงจะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ ทั้งนี้การขออนุมัติให้เป็นไปตามที่กระทรวง ศึกษาธิการกำหนด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยตรงนั้น มีอยู่น้อย ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังนี้

อรุณ บุญสวัสดิ์ (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเป็นไปได้ในการดัดแปลงหลักสูตร ประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ โดย สอบถามประชากร 5 กลุ่ม คือ ครู นักการศึกษา นักเรียน หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด และอำเภอ และผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า ในด้านเนื้อหาของหลักสูตร ประถมศึกษาที่จะปรับให้สอดคล้องกับท้องถิ่น มีดังนี้

กลุ่มทักษะ คณิตศาสตร์ ได้แก่ เรื่องมาตราชั่ง ตวง วัด และโจทย์ปัญหา

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้แก่ เรื่องอาหารและโภชนาการ สุขภาพ และ นานามัย การสาธารณสุข ประชากรศึกษา การใช้บริการและการสื่อสาร ความเป็นธรรมใน การทำงาน ประวัติของชุมชน การสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ เรื่องประเพณีทั่วไป ศิลปะของเชียงใหม่ และ ค่านิยมที่ควรรักษา

กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ เรื่องการปรับปรุงการทำนา การปรับปรุงที่ดิน การทำสวน การทำไร่ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ด้านการเกษตร การ เลี้ยงสัตว์ การสำรวจสภาพท้องถิ่น การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช อุตสาหกรรมในครอบครัว งานปั้น และงานเสื้อผ้า

อุตสาห์ พาสกุล (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น โดยสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนจำนวน 385 คน และสัมภาษณ์ศึกษานิเทศก์อำเภอที่ทำหน้าที่คณะกรรมการปรับหลักสูตร จำนวน 12 คน ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ มีบทบาทน้อยมากในการมีส่วนร่วมในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น เมื่อจำแนกตามรายกลุ่มประสบการณ์ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น พบว่า กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) เนื้อหาส่วนใหญ่นำมาปรับใช้ได้ระดับน้อยมาก กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เนื้อหาส่วนใหญ่ นำมาปรับใช้ได้ในระดับน้อยมาก เช่นเดียวกับกลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) แต่มีบางเรื่องที่ปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ได้ดีมาก คือ การทำความสะอาดร่างกาย ส่วนกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษด้านอาชีพในท้องถิ่น เนื้อหาสาระส่วนใหญ่ปรับใช้ได้ในระดับดีมาก

วรารณ์ บางเลี้ยง (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ โดยสอบถาม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด 73 จังหวัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอ 286 แห่ง และ โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 400 โรง ผลการวิจัยพบว่า ทุก หน่วยงานมีการดำเนินงานด้านการศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร เพื่อนำไปใช้มากกว่า การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และการ ดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น มีการดำเนินงานในลักษณะของการถ่ายทอด ความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ลงไปตามลำดับจนถึงระดับ โรงเรียน กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ สามารถปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมให้ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้เป็นส่วนใหญ่ สำหรับปัญหาในการพัฒนาหลักสูตร ให้ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตร ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้

ศิริชัย อนันตผล (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต การศึกษา 5 โดยสอบถาม คณาจารย์เทศก์ฝ่ายนิเทศงานปฏิบัติการสอน ผู้บริหารโรงเรียนหรือ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนมัธยมศึกษาตอนต้น และครูผู้สอนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัย พบว่า ด้านการศึกษาหลักสูตรแม่บท มีการแนะนำจากคณาจารย์เทศก์และสนับสนุนจากโรงเรียน ให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรแม่บท ด้านการศึกษาสำรวจ รวบรวมข้อมูล มีการเสนอแนะและสนับสนุน ให้สำรวจ สภาพความต้องการของท้องถิ่น ด้านการวิเคราะห์ข้อสารสนเทศและจัดทำข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาหลักสูตรมีการเสนอแนะและสนับสนุน ให้ดำเนินการ โดยครูมีส่วนร่วม ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถ ความสนใจ ความถนัดของนักเรียน ด้านการพิจารณา หลักสูตร/รายวิชาตามลักษณะต่าง ๆ มีการเสนอแนะและสนับสนุน ให้ปรับกิจกรรม ปรับเพิ่มเติม รายละเอียดเนื้อหาเลือกใช้ ปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อที่มีอยู่แล้ว จัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ ทุก ลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ ด้านการเสนอขออนุมัติ หลักสูตรมีการเสนอแนะและดำเนินการ โดยผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการวิชาการของ โรงเรียน และคณะกรรมการภายในกลุ่มวิชา ส่วนปัญหาในด้านต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ขาด เอกสารที่เสนอแนะแนวทาง ในการพัฒนาหลักสูตรและยังขาดวิทยากรผู้รู้มา ให้คำแนะนำ

เพ็ญจันทร์ ธนาวิภาส (2536) ได้ทำการวิจัย เรื่องสภาพและปัญหาของการพัฒนา หลักสูตรในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา โดยสอบถามผู้บริหาร และหัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา ผลการวิจัยพบว่า ด้านการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร ระดับท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่มีการสนับสนุนส่งเสริม โดยกำหนดนโยบาย จัดเตรียมบุคลากร จัดเตรียมสถานที่ จัดเตรียมงบประมาณ มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตร มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร จัดหาวัสดุหลักสูตรไว้บริการแก่ครู แนะนำให้ครูใช้ทรัพยากรจาก ท้องถิ่น จัดให้มีการนิเทศ ติดตามผล และประเมินผลการปฏิบัติการสอนของครู โดยหัวหน้ากลุ่ม/ หมวดวิชามีส่วนร่วมในการเตรียมการในแต่ละด้านด้วย ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ ความไม่พร้อมของโรงเรียนในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณไม่เพียงพอ ขาด ความรู้ความเข้าใจในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขาดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น และขาดความรู้และทักษะ ในการนิเทศ

ด้านการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมและดำเนินการโดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับหรือเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับสื่อ จัดทำสื่อใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ ด้านการเสนอขออนุมัติหลักสูตร พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ดำเนินการสำหรับปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดผู้แนะนำแนวทาง และขาดเอกสารในการค้นคว้า ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย